

KANTELIJA

Nimimerkki Joukko asiasta huolestuneita kansalaisia

ASIA

Kansanedustaja Antti Kaikkosen kelpoisuus ministerin tehtävään

VAATIMUKSET

Kansanedustaja Kaikkonen on tuomittu ehdolliseen vankeusrangaistukseen Nuorisosäätiön varainkäyttöön liittyvästä luottamusaseman väärinkäytöstä. Perustuslain 60 §:n mukaan ministerien on oltava rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia. Kantelijat epäilevät, ettei talouteen liittyvästä rikoksesta tuomittua voida nimittää ministeriksi. He pyytävät, että ”asian perustuslaillinen puoli selvitettäisiin ja saatettaisiin hallitusneuvottelijoiden tietoon”.

TOIMENPIDE-ESITYS

Kirjoitukseen ei voida vastata, koska se on nimetön. Koska kirjoituksessa esitetty näkökohta on kuitenkin otettava ministereiden valinnassa huomioon, ja kun valtioneuvosto on tarkoitus nimittää tänään 6.6.2019 esitän seuraavat näkökohdat, joiden valossa oikeudellista estettä kansanedustaja Kaikkosen nimitykselle ministeriksi ei ole.

Perustuslain 58 §:n 3 momentin 1 kohdan mukaan presidentti päättää 1 momentissa säädetystä poiketen ilman valtioneuvoston ratkaisuehdotusta: valtioneuvoston ja sen jäsenen nimittämisestä sekä eron myöntämisestä valtioneuvostolle tai sen jäsenelle.

Perustuslain 60 §:n 1 momentin mukaan valtioneuvostoon kuuluu pääministeri ja tarvittava määrä muita ministereitä. Ministerien on oltava rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia.

Perustuslain 61 §:n 1 momentin mukaan eduskunta valitsee pääministerin, jonka tasavallan presidentti nimittää tähän tehtävään. Muut ministerit presidentti nimittää pääministeriksi valitun tekemän ehdotuksen mukaisesti.

Perustuslain 108 § 1 momentin mukaan oikeuskanslerin tehtävänä on valvoa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin virkatointen lainmukaisuutta. Oikeuskanslerin tulee myös valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Perustuslain 112 §:n 1 momentin mukaan jos oikeuskansleri havaitsee valtioneuvoston tai ministerin taikka tasavallan presidentin päätöksen tai toimenpiteen laillisuuden antavan aiheita huomautukseen, hänen tulee esittää huomautuksensa perusteluineen. Jos se jätetään ottamatta huomioon, oikeuskanslerin tulee merkittyttä kannanottonsa valtioneuvoston pöytäkirjaan ja tarvittaessa ryhtyä muihin toimenpiteisiin. Myös oikeusasiamiehellä on vastaava oikeus tehdä huomautus ja ryhtyä muihin toimenpiteisiin.

Oikeuskansleri valvoo ns. ennakollisen listatarkastuksen puitteissa valtioneuvoston ja tasavallan presidentin päätöksentekoa tarkastaessaan valtioneuvoston yleisistuntoon ja presidentin esittelyyn tulevat asiakirjat. Presidentin päättäessä valtioneuvoston nimityksestä tulee arvioitavaksi myös se, täyttävätkö valtioneuvoston jäsenet perustuslain 60 §:n 1 momentissa tarkoitetut kelpoisuusehdot.

Myös oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että viime kädessä ilmeisesti juuri oikeuskanslerin tehtäviin kuuluu arvioida, täyttyvätkö nämä ehdot (Saraviita: Perustuslaki. Helsinki 2011, s. 518, ks. myös Jonkka: Oikeuskansleri valtioneuvoston valvojana. Juhlajulkaisu Mikael Hidén. Helsinki 2011, s. 115, alaviite 74). Myös oikeuskanslerin käytännössä on otettu kantaa siihen, täyttääkö ministerikandidaatti perustuslain edellytykset (esim. kanteluasia dnro OKV/902/1/2014). Toisaalta on myös katsottu, että perustuslain 60 §:n 1 momentin säännös rehellisyys- ja taitavuusvaatimuksen osalta ”sisältää kaikessa väljyydessään niin paljon poliittista ainesta ja arvostusmomenteja, että sen tulkinta täytyy jättää pääministerin osalta eduskunnalle itselleen ja muiden ministereiden osalta pääministeriksi valitulle” (Jyränki – Husa: Valtiosääntöoikeus. Helsinki 2012, s. 193).

Perustuslakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 1/1998 vp) on todettu, että ”lisäksi 1 momentissa säädettäisiin nykyisen hallitusmuodon 36 §:n 2 momentin tavoin, että ministerien tulee olla rehelliseksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia. Kysymyksessä on joustava ilmaus, joka on kuitenkin ymmärrettävä muodolliseksi, tosin varsin väljäksi kelpoisuusehdoksi ministerin tehtävään ja sellaisena otettava asianmukaisesti huomioon pääministeriä valittaessa ja ministereitä nimitettäessä” (s. 111).

Perustuslain esitöiden mukaan ministerin rehelliseksi tunnettuisuuden vaatimuksessa on siten kysymys joustavasta ilmauksesta, joka asettaa väljän, mutta kuitenkin oikeudellisesti muodollisen kelpoisuusedon ministerille. Tulkinnessa painoarvoa on väljän muotoilun johdosta myös moraalisisilla ja yhteiskunnallisilla seikoilla, joiden arviointi kuuluu kansanvaltaisessa ja parlamentaarisessa hallitustavassa lähtökohtaisesti eduskunnan pääministeriksi valitsevalle.

Väljän, mutta viime kädessä oikeudellisen kelpoisuusehdon täyttymisen arvioinnissa oikeuskansleri kiinnittää huomiota siihen, että henkilön tiedetään syyllistyneen rikokseen. Oikeuskirjallisuuden perusteella tarkoituksena on suojata valtioneuvoston päätöksenteon hyväksyttävyyttä ja sitä kohtaan tunnettavaa luottamusta (Saraviita, emt., s. 517). Rehellisyysvaatimuksella voidaan ajatella näin pyrittävän estämään epärehellisen henkilön aiheuttama vahinko tärkeille intresseille ja valtioneuvoston toiminnan legitimitetille. Tarkoituksena ei sen sijaan ole lainsäätäjällä ollut asettaa kansanvallalle tarpeettomia rajoituksia tai ministerin tehtävään nimittämisen kiellon kaltaista lisäseuraamusta rikoksista.

Olennaista arvioinnissa on muun muassa rikollisesta teosta kulunut aika, rikoksen laatu ja törkeys, siitä seuranneen rangaistuksen ankaruus sekä rikollisen menettelyn toistuvuus. Poliittisessa toiminnassa tehtyjä epärehellisyyttä osoittavia rikoksia on arvioitava useita muita rikoksia ankarammin. Arviointi on välttämättä aina tapauskohtaista.

Merkityksellisenä arvioinnin kannalta on pidettävä myös sitä, että asianomaisen henkilön rikoksesta on kulunut yli viisi vuotta ja tuona aikana henkilö käytettävissä olevien tietojen mukaan ei ole syylistynyt uusiin rikoksiin ja hänen toimintansa on ollut rikollisen teon julkiseksi tulon jälkeen eduskuntavaaleissa kansalaisten arvioitavana. Jos eduskunnan pääministeriksi valitsema oman harkintansa mukaan ehdottaa tällaista henkilöä ministeriksi, asettuu perustuslain rehellisyyttä koskevan kelpoisuusvaatimuksen täyttymättä jäämisen kynnykselle, eikä oikeuskanslerilla ole lähtökohtaisesti huomauttamista perustuslain 60 §:n 1 momentin näkökulmasta tällaisen henkilön nimitykseen.

Kansanedustaja Kaikkonen on syylistynyt vuosin 1998-2009 luottamusaseman väärinkäyttöön, josta hänet on lainvoimaisella tuomiolla tuomittu viiden kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Rikoksen luonne ja yhteys poliittiseen toimintaan sekä siitä tuomittu rangaistus ovat omiaan antamaan aihetta kantelussa esitetylle kysymykselle. Toisaalta teko on ollut kertaluontoinen, sen päättymisestä on kulunut noin kymmenen vuotta, eikä tiedossa ole, että Kaikkonen olisi sen jälkeen syylistynyt rikoksiin. Hän on myös toiminut teon jälkeen julkisessa ja merkittävässä poliittisessa luottamustehtävässä. Lisäksi hänen toimintaansa on arvioitu tuomion jälkeen eduskuntavaaleissa.

Edellä esitetyn perusteella katson, ettei 60 §:n 1 momentista johtuvaa oikeudellista estettä kansanedustaja Kaikkosen nimitykselle ministerin tehtävään ole ilmennyt.

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Laura Pyökäri

OIKEUSKANSLERINVIRASTO
